

2er

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ

ΟΙ ΝΥΚΛΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΚΗ' ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Handwritten signature and a blue rectangular stamp reading: **ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ**
ΕΦΘΡ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1916

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΟΙ ΝΥΚΛΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

Ὁ ἐλλόγιμος κ. Σωκράτης Κουγέας ἐδημοσίευσε λίαν ἀξίαν λόγου μελέτην περὶ τῶν Νυκλιάνων καὶ Φαμέγιων τῆς Μάνης ἐν τῷ γερμανικῷ περιοδικῷ «Γλώσση» (1), καίτοι δὲ ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ἀξία λόγου, ἐν τούτοις καταλήγει προκειμένου περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Νυκλιάνων εἰς πορίσματα λίαν παρακεκινδυνευμένα, ἡ δὲ περὶ αὐτῶν θεωρία αὐτοῦ ἀποβαίνει ἀσύστατος καὶ βεβαιωμένη. Παρατίθεμαι μετάφρασιν τῶν τελευταίων πέντε παραγράφων τῆς μελέτης (2), ἵνα ἀποδείξω τὸ ἀσύστατον τῆς θεωρίας ταύτης. Καὶ ἄλλοι ἐπελάδοντο τῶν περὶ τῶν Νυκλιάνων, ἀλλ' ἀδοκίμαζον, οὐ γὰρ καὶ ἐπιλαλῶντομα αὐτῶν.

«Ἐν τῇ Πυλίᾳ εὐρίσκομεν τὰ ἀρχαῖα τοπικά ὀνόματα Νέκλινε, Νίκλινε, Νικλίνι καὶ κόμην Νίκλενα· αὕτη ἀναμφιδόλως εἶναι ἡ νῦν μικρὰ τοποθεσία Νίκλενα τοῦ δήμου Βουφράδος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πυλίας. Ἡ κόμη, ὥς λέγει ἡ παράδοσις, ὠνομάσθη ἀπὸ μίαν Νικλιάνισσαν, ἡ ὁποία ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μάνην καὶ ἐπῆγε καὶ κατοίκησεν ἐκεῖ· ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὠνομάσθη ἀπὸ ἰδιοκτῆτου ὀνομαζομένου Νίκλου, ὅστις ἦτο καὶ κτίστης αὐτῆς, ἡ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καλουμένης Νίκλαινας· ὅτι ὑπῆρχε τις καλούμενος Νίκλος κύριος χωρίων καὶ ὁρέων ἐν Πυλίᾳ καὶ ὅτι ἦν γνωστὸς ἐν τῇ Μάνῃ καὶ ὅτι μέχρι νῦν ἐσώθη διὰ τῆς παραδόσεως εἰς τὸ λαϊκὸν στόμα ἀποδεικνύει τὸ μυρολόγιον τοῦ Βοῖδῃ Μαυρομυχάλη, ὃς ἀπέθανεν ἡρωϊκὸν θάνατον μετὰ τοῦ Παπαφλέσας εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ πόλεμον ἔτει 1825 παρὰ τὸ Μανιάκι τῆς Πυλίας,

(1) Sokrates Kugéas Herkunft und Bedeutung von neugriech. Νυκλιᾶνοι und Φαμέγιοι, ἐν «Glotta», Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache, (Göttingen, 1909, in 8°), Bd. I, S. 86—104. καὶ μετέφρασεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ τῷ

(2) Αὐτ. σελ. 101-104.

τόπον, ὅστις ὀλίγα λεπτά ἀπέχει ἀπὸ τὴν Νίκλεναν· ἐν τῷ μυρολογίῳ τούτῳ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Πιέρρου Βοϊδῇ μυρολογεῖ :

« Ἀνάθεμα τοὺς ἐδικοὺς
ποῦ σένα σ' ἐξορίσασι
μέσα στοῦ Νίκλου τὰ χωριά,
μέσα στοῦ Νίκλου τὰ βουνά . . . ».

Ἄλλὰ ποίος ἦτο αὐτὸς ὁ ἐν τῇ Πυλῖα Νίκλος, ὃς ἦτο γνωστὸς καὶ ἐν τῇ Μάνῃ; νομίζω ὅτι οὗτος δύναται νὰ σχετισθῇ μετὰ τοῦ μεγάλου πρωτοστάτορος τοῦ Μορέως Νικολάου Saint-Omer, ὃς ἐκέκτητο ἀνάκτορα ἐν τῇ Πυλῖα καὶ φρουρίον ἐν Ναθαρίνῳ, οὗ τὰ ἐρείπια εἶναι ἔτι ὁρατά. Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως ὀνομάζει αὐτὸν Νικόλαν, Νικολόν, Νικολάον, Νικόλον καὶ Νίκολον· εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ εἴπῃ τις ποῖος ὁ ὀρθὸς τονισμὸς τοῦ ὀνόματος, ἐπεὶδὴ τὰ χειρόγραφα τοῦ χρονικοῦ φέρουσιν αὐτὸν συνήθως ὑπὸ τὸν συνηθισμένον καὶ ἄλλον τύπον Νικόλ. Εἰς ἰταλικά ἔγγραφα φέρεται τὸ ὄνομα προπαροξύτονον Niccolò, ὃ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Νικόλαος Saint-Omer ἐκάλειτο ἐλληνιστὶ Νίκολας ἢ Νίκολος· ὥς γνωστὸν Νίκολος εἶναι τὸ μεγεθυντικὸν τοῦ Νικολῆς· πρὸβλ. Πέρικλος, Κώσταντος, Δημιτρίος κ.λπ. Τιοιοῦτος μεγεθυντικὸς τύπος δὲν θὰ ἦτο περίεργος προκειμένου διὰ τὸν Νικόλαν Saint-Omer, ὃς γινώσκεται ὡς ἀνὴρ μεγαλόψυχος καὶ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ λύων διὰ τοῦ ξίφους· Τὸ ἐλληνικὸν Νίκολος ἠδύνατο εὐκόλως νὰ μετατραπῇ εἰς Nicle εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν αἱ λέξεις τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν καὶ εὐκόλως συγχόπτονται. Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Nicle μετηνέχθη βραδύτερον ὁ συγκεκομμένος τύπος Νίκλος εἰς τὴν ἐλληνικὴν, εἰ καὶ δὲν ἐλλείπουσι παραδείγματα διδάσκοντα ὅτι ἦτο δυνατὸν καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἀπ' εὐθείας νὰ συγκοπῇ ἡ ἄτονος· παραλήγουσα τοῦ Νίκολος.

Ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως μαθηθάνομεν ὅτι ὁ πρωτοστάτωρ καὶ βαίλος τοῦ Μορέως Νικόλαος Saint-Omer ὠκοδομήσατο οὐ μόνον ἐν τῷ Ναθαρίνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μάνῃ ἓνα μικρὸν καστέλλι, ὃ ὁ Buchon ὑπολαμβάνει ὅτι ὠκοδομήθη παρὰ τὸ Κάστρον τῆς Ὠριῆς τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας Θυρίδες· ἐν ᾧ ὁ Buchon

ἐπιτυχῶς παρατηρεῖ τοῦτο, ὅμως διαφεύγει αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ μικροῦ φρουρίου, οὗ τὰ λείψανα ἔτι σφύζονται ἐν τῇ κώμῃ Μέζαπο τῆς Λακωνικῆς καλούμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ κάστρο τοῦ Νίκλου ἢ τοῦ Νίκλου τὰ χαλάσματα. Ὁ δὲ Πετρίδης σημειοῦται αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ συγχέει τὸ φρούριον τοῦτο πρὸς τὸ κτισθὲν ἐν τῇ Μάνῃ ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουίνου λέγων ὅτι ἐπὶ τῶν σταυροφορικῶν χρόνων ἥλλαξεν ὀνομασίαν ἐπικληθὲν κάστρον τοῦ Νικλείτου ἢ Νίκλου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων προκύπτει σαφῶς ὅτι ἡ ταυτότης τῶν μνημονευθέντων ὀνομάτων δὲν δύναται νὰ ᾖ τυχαία· ὁ Νικλος ὁ ἔχων χωρίαν καὶ ὄρη ἐν τῇ Πυλίᾳ εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Νίκλον, ἐρείπια τοῦ φρουρίου τοῦ ὁποίου σφύζονται ἐν τῇ λακωνικῇ ἀκτῇ· καὶ αὐτὸς πάλιν εἶναι ὁ Νικόλαος Saint-Omer ὁ μέχρι τοῦ νῦν ὡς Νίκλος φερόμενος ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἐὰν εἴς ταῦτα προσθῇ τις ὅτι οὗτος ἔτει 1280 ἐνυμφεύθη τὴν Ἀνναν Ἀγγελίαν, τὴν χήραν τοῦ τελευταίου Βιλλαρδουίνου, ἡ ἐκτὸς τῆς Καλαμίας κατείχε πλουσίας κτήσεις ἐν τῇ Μορέᾳ, τότε ἀρκούντως διασφραττῶν τὴν ἐπωνυμίαν Νικκλένα ἐν τῇ Πυλίᾳ.

Ἐὰν νῦν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐν τελείᾳ 92 μνημονευθεῖσαν λακωνικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν τὸ γένος τῶν Νικαϊανῶν ἀνάγει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ εἰς ξένον γενάρχην, ὅστις ἦλθεν ἀπὸ μακρὰν, εἶχε τελειότερα ὅπλα, κατέκτησε τοὺς κατοίκους, οἱ ἡγήσαντο τὰ πυροβόλα ὅπλα, ὠκοδόμησε πύργους, διώκησε τὴν χώραν καὶ εἰσέπραττε φόρους ἀπὸ τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ, ἡ καὶ μέχρι τοῦ νῦν φέρει τὸ ξένον ὄνομα κίττα (πόλις, citta, cité), τότε βλέπομεν ὅτι ὁ ξένος οὗτος φέρει ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ γνωρίσματα τοῦ Φράγκου κατακτητοῦ· ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἐνταῦθα συμφωνεῖ καθ' ὅλα μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ὄνομα τοῦ δυνατωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου γένους τῆς Μάνης στενῶς συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νικολάου Saint-Omer. Δὲν εἶναι δὲ ἡ μόνη περίπτωσις, καθ' ἣν λακωνικὸν γένος ἀνάγει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ εἰς γενάρχην ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐλθόντα. Τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν γένος τῶν Γιατριάων ἢ Γιατράκηδων γενάρχας ἔχει τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ Μεδίκους, τὸ γένος τῶν Καλκανδιδῶν τοὺς Καθαλκάντους καὶ οἱ Στεφανιδῶν ἢ Στεφανόπουλοι τὸν Κομνηνὸν τὸν παραγενόμενον ἐκ Τραπεζούντος».

Τὸ ὄνομα τῆς ἐν τῇ Πυλίᾳ κώμης Νύκλαινας, ἥς μέμνηται ἡ ἀπογραφὴ τοῦ νομοῦ Μεθώνης, ὁ Πουκεδίλλης καὶ ὁ Bory de Saint-Vincent, παρέμεινεν ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἐκεῖ πανδοχείου (ταξέρνας) ἀνήκοντος τῇ φραγκικῇ ἐπισκοπῇ Νυκλίου (1). αἱ δὲ τοπωνυμίαι Νέκλινε, Νύκλινε καὶ Νυκλίει εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Νύκλι (2). Αἱ δὲ μνημονευόμεναι ὑπὸ τοῦ Κουγέα παρὰ Σάθα μαρτυρίαι (3), ἃς δὲν ἠδυνήθην νὰ εὑρῶ (πληγμμελῶς ἐχουσῶν τῶν παραπομπῶν), εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὸ εἰρημένον πανδοχεῖον ἢ εἰς τὴν πόλιν Νύκλι.

Ἡ ἄτονος ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος Νικόλαος ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ ἐμμέτρου χρονικοῦ τοῦ Μορέως, τὸ συντετμημένον αὐτοῦ, ἡ νομιζομένη σύντμησις αὐτοῦ γαλλιστὶ εἰς Nicle καὶ εἴτα ἑλληνιστὶ εἰς Νίκλον, τὸ μεγαθυντικὸν Νικόλας, ἄγνωστον ἐν Πελοποννήσῳ, εἶναι βεβαιωμέναι θεωρίαι, οὐδόλως ἐκπεχούσαι τὴν γνώμην τοῦ Κουγέα, διότι τὸ ὄνομα Νικόλαος ἐλέγετο ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τοὺς τύπους, ὅφ' οὓς αἱ ἐκδόντες τὰ ἐμμέτρη χρονικά γράφουσιν αὐτὸ ἐν ταῖς ἐαυτῶν ἐκδόσεσιν.

Ὁ πρωτοστάτωρ, τῆς δὲ καὶ βασιλεῖς, ὡς νομίζει ὁ Κουγέας τοῦ Μορέως Νικόλαος ὁ τρίτος Saint-Omer δὲν εἶχεν ἀνάκτορα ἐν Πυλίᾳ, ἐξ ὧν τοῦλάχιστον περὶ αὐτοῦ γινώσκωμεν ὅκοδόμησε μόνον μικρὸν φρούριον οὐχὶ ἐν Μάνῃ, ἀλλ' ἐν Μανιατοχωρίῳ κειμένῳ ἐν τῇ καστελλανίᾳ τῆς Καλαμάτας, ἵνα συνέχῃ τοὺς Βενετούς, εἴτα δὲ καὶ τὸ φρούριον τοῦ Ἀδαρίνου. Τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Buchon περὶ οἰκοδομίας φρουρίου ἐν Μάνῃ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Saint-Omer, οὐ τὰ ἐρείπια δὴθεν ἀνεῦρε, προέρχονται ἐκ παρανοήσεως καὶ κακῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ, διότι τὰ σφῆζόμενα λείψανα ἐν κώμῃ Μεζάπῳ τῆς Μάνης, τὰ καλούμενα κατὰ τὸν Κουγέα καστρὸν τοῦ Νύκλου ἢ τοῦ Νύκλου τὰ χαλάσματα, ἀνάγονται εἰς λείψανα πύργου, ἀνήκοντος βεβαίως Νύκλῳ τινί, πύργου δὲ ἐν Μεζάπῳ ἔτει 1805 μνημονεύει ὁ Γουλιέλμος Λήκιος (4). Τὸ ὅτι δὲ ἐνυμφεύθη ὁ Saint-Omer

(1) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Α', σελ. 40.

(2) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Α', σελ. 154, 176, 240, τόμ. Γ', σελ. 336.

(3) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Β', σελ. 319. Τόμ. Γ', σ. 324.

(4) Travels in the Morea, (London, 1830, in 8°), tom. I, p. 287.

ἔτει 1280 τὴν Ἄνναν Ἀγγελῖναν χήραν τοῦ τελευταίου Βιλλαρδουῖνου ἔχουσαν κτήματα ἐν Μεσσηνίᾳ οὐδαμῶς εὐδοοῖ τὴν θεωρίαν ταύτην· ἡ δὲ λακωνικὴ παράδοσις ὅτι τὸ γένος τῶν Νυκλιάνων ἀνήγε τὴν ἀρχὴν εἰς ξένον γενάρχην ἐλθόντα μακρόθεν συμφωνεῖ καθ' ὅλα μετὰ τῆς παραδόσεως τῶν Τριπολιτῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξοπούλου δημοσιευθείσης. Τὸ δὲ νὰ θέλωμεν βεδισμένως νὰ ἀναγάγωμεν τοὺς Νυκλιάνους, γενεὰν δοκίμων ἐν Μάνῃ δράσασαν ἐν παρωχημένοις χρόνοις, εἰς γόνον ξένου ἐπιδρομέως ἐκ τῶν ἐλθόντων εἰς τὴν μαρτυρικὴν ἡμῶν χώραν καὶ προπαρασκευασάντων τὴν ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἄδοξον ἡμῶν ἐθνικὴν κατάπτωσιν νομίζω ὅχι ἐθνικόν.

Ἡ Κίττα οὐδὲν κοινὸν ἔχει μετὰ τῶν ciitta καὶ cité, διότι οὔτε Ἴταλοι οὔτε Γάλλοι παρέμειναν ἐν τῇ λακωνικῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀφήσωσιν ἔχνη τοιαῦτα τῆς διαδόσεως αὐτῶν. Δυστυχῶς, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ ἀποσπασματογράφος ἠθέλησεν ἀπὸ ἀσχετοῦ τοῦ συνειδότος νὰ παραστήσῃ ὥς ἐκσλαυίσθεισαν τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐκκαθάρωμεν τὰ ἔχνη τῶν ῥυτίων, ἃ ἐκόμισαν οἱ ἐπιδρομεῖς, βαπτίζομεν σλαυϊκὸν ἢ φραγκικὸν πᾶν ἔτι, γεωγραφικὸν τοῖός, δὲν ἐυνάμμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως, οὕτω π. χ. κακοῖς νομίζουσί τινες ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Κυλλήνης Ζήρια εἶναι σλαυϊκόν, ἀλλὰ Ζήρια ὑπάρχουσι καὶ ἐν Νάξῳ, ἣν δὲν ἐπλάττει ποτε σλαυϊκὸς πούς.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1205 κατάκτησιν τῆς λακωνικῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐπιδρομέων παρεχωρήθη τῷ Ἰωάννῃ Ντενουῖλῃ χώρα τις ἐν αὐτῇ, ἐνθα οὗτος ὠκοδόμησε τὸ φρούριον τοῦ Πασαδᾶ· ὁ δὲ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Βιλλαρδουῖνος ὠκοδόμησεν ἐν αὐτῇ τὸ φρούριον τῆς Μαΐνης(1). Μετὰ δὲ τὴν ἔτει 1259 τροπὴν τῶν Φράγκων ἐν Καστορίᾳ, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας καὶ τὴν τριετὴ αὐτοῦ κράτησιν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡναγκάσθη οὐ-

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, (London, 1904, in 8°), ἐκδ. John Schmidt, στίχ. 1946-1947. 3161-3164.— Livre de la conquête de la princée de l'Amorée, (Paris, 1911, in 8°), ed. Jean Longnon, p. 44-45.— Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, (Genève, 1885, in 8°), ed. Alfred Morel-Fatio, p. 29.— Cronica di Morea, ἐν Charles Hopf Chroniques Gréco-romanes, (Berlin, 1873, in-8°), p. 428.— Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας, (Ἐνετῆται, 1797, εἰς 4ον) σελ. 469.

τος πρὸς ἐλευθέρωσιν αὐτοῦ νὰ παραδῶ τοῖς "Ελλησι τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια τοῦ Γερακίου, τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Μυστρᾶ καὶ τῆς Μαΐνης· ὥστε ἀπὸ τοῦ ἔτους 1262 περιήλθεν εἰς τοὺς "Ελληνας ἡ Λακωνική.

Δύο Νικόλαοι Saint-Omer Φράγκοι δυνάσται τοῦ ἡμίσεος τῶν Θηβῶν ἔλαβον μεγάλα ἀξιώματα ἐν τῷ πριγκιπάτῳ τῆς Ἀχαΐας· ὁ μὲν Νικόλαος ὁ δευτερός ἐγένετο βασιλεὺς τοῦ πριγκιπάτου (1287-1289), ὁ δὲ Νικόλαος ὁ τρίτος ἐγένετο μέγας πρωτοστάτωρ· οὗτος ὠκοδόμησεν, ὡς προερρήθη, ἔτει 1297 ἐν Μανιατοχωρίῳ, κειμένην ἐν τῇ καστελλανίᾳ τῆς Καλαμάτας, μικρὸν φρούριον, ἵνα συνέχῃ τοὺς Βενετούς, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ φρούριον τοῦ Ἀδαρίνου(1). Οἱ Saint-Omer ἀφῆκαν ἀναμνήσεις τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν Ἡλείᾳ, ἐνθα τὸ βουνὶ Πορταϊκὸν ἢ Σανταμεριώτικον καὶ ἡ κώμη Σανταμερίον(2). Τὸ Σανταμερίον ἦν πόλις, ὡς ἐκ τοῦ Λαονίκου Χαλκονδύλου καὶ τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ γίγνεται δῆλον(3)· καὶ ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος σημειοῦται· Σαντομέριον, ὅπερ ἦτο πόλις πρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Τούρκων· εὐρισκόμενον μεταξὺ τῶν Παλατρῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Γαστουρίου(4).

Δὲν ἀνήκει εἰς τὴν μετὰ γέφυρας μελέτην ἢ διήγησιν διὰ τίνα λόγον αἱ Ἀμύκλαι, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ κειμένη, δεξιὰ τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς τοῦ Εὐρώτα, εἴκοσι στάδια μεσημβρινῶς τῆς Σπάρτης, κατὰ Πολύδιον, κατέλαβεν, ὅτε ἔτει 1082 προήχθη εἰς ἐπισκοπήν,

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, στίχ. 8068-8099.— Livre de la conquête de la princée de l'Amorée, p. 220-221.— Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, σελ. 103.— Cronica di Morea, ἐν Chroniques Gréco-romanes, p. 462.— Στεφ. Ν. Δραγούμη Χρονικῶν Μορέως ἱστορικὰ καὶ τοπωνυμικά, ἐν «Ἀθηνᾶς», (ἐν Ἀθήναις, 1914, εἰς 8ον), τόμ. ΚΖ φ, σελ. 17-22, 135-136.

(2) William Martin Leake Travels in the Morea, tom. I, p. 4. tom. II, p. 12, 20, 184, 230.— τοῦ αὐτοῦ Peloponnesiaca, (London, 1846, in 8°), p. 220.— J. A. Buchon La Grèce continentale et la Morée, (Paris, 1843, in 8°), p. 506-507.

(3) Λαονίκου Χαλκονδύλη Ἀθηναίου Ἀπόδειξις ἱστοριῶν δέκα, (Bonnae, 1843, in 8°), σ. 477, 481.— Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ Χρονικόν, (Bonnae, 1838, εἰς 8ον), σελ. 409.

(4) Μελετίου Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα συλλεγεθεῖσα ἐκ διαφόρων συγγραφέων παλαιῶν τε καὶ νέων καὶ ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν λίθοις, (ἐν Βενετίᾳ, 1807, εἰς 8ον), ἔκδ. Ἀνθίμου Γαζῆ, τόμ. Β', σελ. 394.

τὴν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ χώραν τῆς Ἐπισκοπῆς, ἔνθα ἔκειτο τὸ καθολικὸν τῆς σχολαζούσης ἐπισκοπῆς Τεγέας, σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα τῆς νεοσυστάτου ἐπισκοπῆς ἐν τῇ προαχθείσῃ πόλει, διαφθαρὲν εἰς Ἀμύκλιον, Ἀμύκλιν, Νύκλιν, Νύκλι, ὡς εἶναι γνωστὸν ἐπὶ τῶν Φράγκων ἐπιδρομῶν ἐπὶ Πελοπόννησον ἔτει 1205, καὶ κοινῶς Μουχλί· ἦν δὲ τὸ Νύκλι χώρα προεστὴ ἐν τῇ χερσονήσῳ, περιβαλλομένη ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν, πολιορκηθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡναγκάσθη νὰ παραδοθῇ καὶ ἐδόθη ὡς τιμάριον μετὰ ἑξ φεοῦδων τῷ Γουλιέλμῳ (Μορλάῳ), τὴν δὲ ἐπισκοπικὴν ἔδραν αὐτῆς κατέλαβε Φράγκος ἱεράρχης μετὰ τεσσάρων φεοῦδων (1). Ὅτε δ' ἔτει 1262 παρέλαβον οἱ Ἕλληνες τὴν Λακωνικὴν, ὡς προερρήθη, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπώθουν τοὺς ξένους ἐπιδρομεῖς, ἐπελθὼν δ' Ἕλλην στρατηγὸς τῆς χερσονήσου κατὰ τοῦ Νυκλίου ἔτει 1396 κατέλαβεν αὐτὸ καὶ ὡς δυσφορήτον κατηδάφισε καὶ κατέστρεψεν, ἀντ' αὐτοῦ δ' ὠκοδόμησε δύο ἕτερα φρούρια, τὰ Τσιπανά καὶ τὸ Μουχλί (2), ὁμώνυμον τοῦ κατεδαφισθέντος καὶ καταστραφέντος Μουχλίου. Οὐδεμία λοιπὸν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ὄνομα Μουχλί εἶναι παραφθορὰ τοῦ Νυκλίου, ἡτοῦ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τῶν Ἀμυκλῶν, Ἀμύκλιν, Ἀμυκλίον, Ἀμύκλιν, Μυκλίν, Μουκλίν, Μουχλί, ὅσα δὲ περὶ τοῦ ἐναντίου σημειοῦται ὁ Ν. Γ. Πολίτης εἰς τὴν ἀόκμησιν καὶ ἀνακρίβει (3).

Ἐκ γράμματος ἐνετιχοῦ τοῦ ἔτους 1407 μαρτυροῦμεν ὅτι τὰς προσόδους τῆς φραγκικῆς ἐπισκοπῆς Νυκλίου ἐλάμβανεν ὁ Φράγκος ἐπίσκοπος Μεθώνης, ὃς μετὰ τὴν πυρπόλησιν καὶ ἐγκατάλειψιν τοῦ Νυκλίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπεθύμει νὰ ἐπισκευάσῃ αὐτὸ, ἀλλ' ἀντέπραπτεν ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Κεντυρίων Ζαχαρίας, οὗ ἕνεκα ἐπενέδθη ὁ πάππας καὶ διετάχθησαν οἱ φρούραρχοι Μεθώνης καὶ Κορώνης νὰ ἐνεργήσωσι περὶ τούτου παρὰ τῷ πρίγκιπι (4). Ἐξ ἐτέρου

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, στίχ. 1933-1934, 1960 — Cronica di Morea, ἐν Chroniques gréco-romanes, p. 428. — Livre de la conquête de la principauté de l'Amorée, p. 44-45. — Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας Βυβλίον ἱστορικόν, σ. 469. — Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, p. 30.

(2) Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, p. 106.

(3) Ν. Γ. Πολίτου Τοπωνυμικά, ἐν «Λαογραφία», (ἐν Ἀθήναις, 1914, εἰς 8ον), τόμῳ Δ', σελ. 586-587.

(4) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, (Venise, 1881, in f°), τόμ. Β', σελ. 185.

γράμματος ἐνετικού μανθάνομεν ὅτι ἡ φραγκικὴ ἐκκλησία Νυκλίου ἐκέκτητο, ὡς προερρήθη, πανδοχεῖον παρὰ τὸ Ζόγκλον, «tabernam, quae est ecclesiae Nechlinae(1)», ἐξ αὐτοῦ δὲ παρέμεινε τὸ ὄνομα Νύκλαινα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἀδαρίνου, ἐνθα τὸ πανδοχεῖον ἐκεῖτο· εὐκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ τοπωνυμία Νύκλαινα· ἐλέγετο «taberna ecclesiae Nyclinae» ἢ ἀπλῶς taberna Nyclina ἢ Nyclena, ταδέρνα Νύκλαινα, Νύκλαινα.

Ἐκ τῶν εἰς τὸ νέον φρούριον Μουχλί ἐξοικισθέντων Νυκλιωτῶν τινες κατέφυγον εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἐνθα ἐκλήθησαν Νύκλοι, λαδόντες τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὠρμηγντο, ὅπερ συχνότατον, (πρὸλ. Κέρκυρας, Μεσολόγγις, Σαλονίκης, Αἰδαλῆς, Νεσχώρας, Πάργας καὶ ἄλλα)(2). Ὁ Ἀθανάσιος Πετρίδης ἐκ παραδόσεων σημειοῦται ὅτι τὸ κάστρον τῆς Μαΐνης μετωνομάσθη «Κάστρον τοῦ Νυκλείτου ἢ Νύκλου(3)»· ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νυκλίου προήλθον ἐθνικὰ παρὼν τὸν τύπον, οἷον Νύκλις(4), Νυκλίτης, Νυκλιώτης, Νύκλος, ὅν ἡ σημασία ὡς ἐθνικῶν ἀπετρίβη κατὰ μικρόν, ὥστε κατήχησε καὶ αὐτὸ τὸ Νύκλι νὰ καλῇται ἐν τοῖς ἐπειτὰ χρόνοις καὶ Νύκλιται, δι' ὃ καὶ Διορόθεος ὁ Μονεμβασίας(5) καὶ Μελέτιος ὁ Ἀθηγών(6) μετρίμονεύουσι τὸν τύπον τούτον.

Ὁ Νικόλαος Ἀλεξόπουλος διέσωσε παράδοσιν ἔχουσαν ὥδε: «ἡ πόλις Νύκλι ἐδοκίμασε τὴν βαρβαρότητα τῶν ἐπιδρομῶν περισσότερον πάσης ἄλλης χώρας..., δι' ὃ πολλοὶ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν ταύτης κατέφυγον, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὰ δυσπρόσιτα ὄρη τῆς Μάνης, ἐνθα ἐπεκράτησαν τῶν αὐτοχθόνων καὶ ἐξακολούθοῦσι μέχρι

(1) K. N. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, (Venise, 1880, in f^o), τόμ. Α', σελ. 39 - 40.

(2) Ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Μορέως φέρεται ὡς πρῖν τοῦ Μορέως ὁ Γουλιέλμος Καλαματῆς:

Τὸν δεῦτερον ἐλέγασιν Γουλιέλμον Καλαμάτην,
ὅτι ἐγεννήθηκεν ἐκεῖ, ἐν κάστρῳ Καλαμάτας.

(3) Ἀθανασίου Πετρίδου περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Μάνης, ἐν «Πανδώρας». (ἐν Ἀθῆναις, 1872, εἰς 4ον), τόμ. KB', σελ. 155.

(4) Τοῦτο τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα ἔφερεν, ὡς γνωστόν, ἡ μήτηρ τοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ Ἀγγελικὴ Νύκλι.

(5) Βιβλίον ἱστορικόν, σελ. 469.

(6) Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα, τόμ. Β', σελ. 404.

τουδὲ νὰ διακρίνονται τῶν ἄλλων κατοίκων καλούμενοι ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὠρμήθησαν, Νυκλιᾶνοι(1)». Τὴν γνησιότητα τῆς ἱστορικῆς ταύτης παραδόσεως ἠμφεσβήτησεν ὁ Νικόλαος Γ. Πολίτης ἐπικρίνων τὸ βιβλίον τοῦ Ἀλεξοπούλου, προστίθεται δὲ ὅτι: «ἡ δὴθεν παράδοσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι νεώτατος ἐτυμολογικὸς μῦθος, διότι τὴν ἀληθῆ ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Νυκλιάνων κατέδειξεν ὁ Σωκράτης Κουγέας (2)». Ἀλλ' ἀμφισβητεῖ ὁ Νικόλαος Γ. Πολίτης παράδοσιν συμφωνοῦσαν πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθειμένα ἀναμφισβήτητα ἱστορικὰ διδόμενα, ὑποστηρίζει δὲ τὰς ἐπὶ οὐδενὸς ἱστορικοῦ θεμελίου στηριζομένας ἀσυστάτους εἰκασίας τοῦ Κουγέα, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου συμφύρει ἐν ὀγκώδεσι βιβλίοις παραδόσεις πολλὰς ἀναξίας λόγου· ἐν τῷ προκειμένῳ ὁ Ἀλεξόπουλος οὐδὲν ἄλλο ἐπραξεν ἢ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ δι' ἀρκαδικῆς παραδόσεως τὴν ὑπὸ τοῦ Κουγέα δημοσιευθεῖσαν λακωνικὴν παράδοσιν.

Οἱ καταπεφευγότες εἰς τὴν Μάνην Νυκλιῶται, οἱ ἐπικληθέντες Νύκλιοι, ὃ ὄνομα παρέλαβον ἐξ ἧς ὠρμήθη πόλις, ἐπεκλήθησαν κατὰ τὸν ἐθνικὸν τύπον τῶν Μανιατῶν Νυκλιᾶνοι· εἰ αὐτῶν ὡς μᾶλλον ἀνεπτυγμένον παρήχθη γενεὰ δοκίμων προσέτασεν τῶν Μανιατῶν. Δεκάτῳ ἐκτῷ αἰῶνι ἀπαντῶμεν Κωνσταντῖνον Νύκλιον καὶ ἀρχομένου ἐπτακαίδεκάτου Νικόλαον, δύο Δημητρίους καὶ δύο Γεωργίους Νύκλιους. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν δι' ἐπιγαμιῶν καὶ ἔτει 1618 διεκρίνοντο αἱ κῶμαι αἱ οἰκούμεναι ὑπὸ Νυκλιάνων· τοιαῦται δ' ἦσαν ἡ Βράγια τῶν Νυκλιάνων ἔχουσα ὀπλίτας δέκα, ἡ Κίτα τῶν Νυκλιάνων, πολὺπυργος καλουμένη, ἔχουσα ὀγδοήκοντα ὀπλίτας, οἱ Ἀπάνω Μπουλαργοὶ τῶν Νυκλιάνων ἔχοντες τεσσαράκοντα ὀπλίτας καὶ ἡ Νόμια τῶν Νυκλιάνων ἔχουσα τριάκοντα ὀπλίτας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίγνεται δῆλον ὅτι ὁ Νικόλαος Saint-Omer εἰς οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν ἤλθε μετὰ τῶν Μανιατῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἦτο δυνατόν ὡς ἀνάμνησις τοῦ οἴκου αὐτοῦ νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ Λακωνικῇ γενεᾷ δοκίμων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἐν ᾧ ἀφῆκεν, ὡς εἰκὸς, ἔχνη τῆς διαδόσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐπωνυμίου αὐτοῦ ἐν Ἠλείᾳ,

(1) Νικολ. Κ. Ἀλεξοπούλου Ἀρκαδικὰ σημειώματα, (ἐν Ἀθήναις, 1911, εἰς 8ον), σελ. 27-28.

(2) Νικολ. Γ. Πολίτου, ἐν «Διογραφίᾳ», (ἐν Ἀθήναις, 1911, εἰς 8ον), τόμ. Β', σελ. 722-724.

πρὸς ἣν ἐπεκοινώνησεν. Ἦτο δὲ φύσει ἀδύνατον ἢ ἐξ αὐτοῦ κατα-
 γωγὴ νὰ νομίζεται δόκιμος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῆς ἀρίστης τῶν ἐπὶ
 γῆς φυλῶν, τῆς ἐχούσης ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις ἐθνικάς. Οἱ θαυ-
 μάζοντες δὲ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ σὺφρονα δῆθεν καὶ συνετὴν πολιτείαν
 τῶν ἐπιδρομέων, οἳ κατέλαβον βίαν καὶ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰς
 γαίας τῆς χερσονήσου καταστήσαντες τοὺς ταλαιπώρους Πελοποννη-
 σίους ἀνδράποδα, ἀνεγείραντα αὐτοῖς φρούρια καὶ πύργους δι' ἀγχα-
 ρειῶν, ἐν οἷς ἀδεῶς ἐκραιπάλων, ἐργαζόμενα πρὸς εὐημερίαν καὶ δό-
 ξαν τῶν τυράννων αὐτῶν, τῶν ὑποταξάντων τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλη-
 σίαν ὑπὸ Φράγκοις ἱεράρχαις καὶ ἐξευτελισάντων καὶ ταπεινωσάντων
 αὐτήν, δὲν εἶναι Ἑλληνες. Οἱ ξένοι ἐπιδρομεῖς εὐρόντες ἐν Ἑλλάδι
 πολιτισμὸν ἄγνωστον αὐτοῖς ἀπεβαρβάρωσαν αὐτήν, δι' ὃ Ἀθανάσιος
 Λεπανδρινὸς ἐπέστελλε Νικηφόρῳ Γρηγορᾷ ὅτι: «Ἀθηναῖοί γε μὴν
 καὶ Θηβαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Πέλοπος, τὸ πάλαι ποιηταῖς τε
 καὶ συγγραφεῦσιν ἐν πολλοῖς περιφύλητοι, τῆς παλαιᾶς εὐδαιμο-
 νίας τὴν ἀγροικίαν ἠλλάσαντο καὶ τοῖς ἂν τοὺς πρὶν τῷ μεγάλῳ
 Περσῶν βασιλεῖ γῆς βραχέως καὶ ἀντιρόπου τοῦ ὕδατος ἐκχωρή-
 σαι τῶν σφετέρων ἀμειψόμενοι, θουλεῖν τὴν ἐσχάτην ὕψι-
 σταμένους».

Ἐκ Σύρου εἰς 1915.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000051051

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ